

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Skolan som start för ett livslångt lärande

Presentation 2019-10-09

Joanna Giota

joanna.giota@ped.gu.se

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik
Göteborgs Universitet

- *Att lyckas* är en skyddsfaktor som påverkar självkänslan, självvärdet och elevers motivation
- Hjärnforskning visar att känslan av upprepade *misslyckanden* är katastrofal för inlärningsförmågan, då den stress och oro som utlöses påverkar arbetsminnet negativt och utgör en riskfaktor för att utveckla psykisk ohälsa i skolan
- Elever som lyckas i skolan kan sägas få en positiv injektion som gör att de klarar sig bra längre fram i skolan och i livet.
- De elever som upplever olika sorters misslyckanden får ingen sådan injektion och löper större risk att i olika avseenden marginaliseras

UTAN GYMNASIEUTBILDNING

- Nästan en av fyra svenska 25-åringar saknar slutbetyg från gymnasiet.
- De löper ökad risk att hamna i arbetslöshet och ha en svag koppling till arbetslivet. Risken för social marginalisering och ohälsa ökar.
- Vidare samband med hög frånvaro och ofullständiga/låga avgångsbetyg i grundskolan. Fler från yrkesförberedande än studieförberedande program. Vanligt med byten av gymnasieprogram.
- Ofullständig gymnasieutbildning har bl.a. samband med socioekonomisk bakgrund, kön, etnicitet, funktionshinder och bostadsort.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Anledningar till avhopp från gymnasieskolan - ett elevperspektiv (intervjuer)

Lisbeth Lundahl m.fl., Inst. för tillämpad utbildningsvetenskap; Umeå universitet

- Problem hemma
- Svårt hänga med skolan
- Mobbning och skolk
- Obehörig till gymnasieskolan
- Problem/skolbyten
- Fortsatta skolproblem
- Avbrott/ofullständig gymnasieutbildning
- Svårt att komma in på arbetsmarknaden

Genomgående:

BRISTANDE MOTIVATION & BRISTANDE RESURSER

Projekt finansierade av Vetenskapsrådet

- **A research review** - Individualiserad undervisning (Giota, 2013)
- **STOFF** - Special education in comprehensive school: Extent, forms and effects (Joanna Giota & Ingemar Emanuelsson). Reported 2013.
- **SES** - Following students with learning disabilities (born in the 1970s, 1980s and 1990s) from compulsory to upper secondary school, into the labor market and further education (Joanna Giota & Ingemar Emanuelsson). 2015-2020.
- **IMP** - Consequences of individualized teaching practices for students' motivation and performance over 40 years - educational reforms and societal changes (Joanna Giota & Ingemar Emanuelsson). 2015-2020.
- **Mental Health** - The impacts of changed living conditions on child and adolescent mental health (Hagquist & Gustafsson). 2013-2019 (FORTE).

"Evaluation through Follow-up" (ETF) within The Gothenburg Longitudinal-database

Cohort	Birthday	First and follow up data collections		Sampling-design	Age
		Year	Grade		2016
1	1948	1961	6	Birthday	68
2	1953	1966	6	Birthday	63
3	1967	1980, 1984	6, 10	Class grade 6	49
4	1972	1982, 1985, 1989	3, 6, 10	Class grade 3	44
5	1977	1987, 1990, 1996	3, 6, 12		39
6	1982	1995, 2001	6, 12		34
7	1987	2003, 2006	9, 12		29
8	1992	2005, 2008, 2012	6, 9, aft 12		24
9	1998	2008, 2011, 2017	6, 9, 12		18
10	2004	2017	6		12

Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18

*- enkätundersökning bland 11-, 13- och 15 åringar
med ca 9600 elever i 450 skolor*

Sammanfattande resultat

- De flesta trivs med livet
- Många har psykosomatiska besvär
- Allt fler elever blir mobbade
- Trivseln i skolan minskar och stressen ökar
- Flickor är mindre nöjda med sin hälsa och kropp
- Färre har provat att röka men de flesta rör sig för lite
- Allt fler kan prata med pappa om bekymmer

Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18

- enkätundersökning bland 11-, 13- och 15 åringar
med ca 9600 elever i 450 skolor

Sammanfattande resultat

- **Flickor** skattar genomgående sin **självkänsla** lägre jämfört med pojkarna. Det är en mindre andel 15-åriga flickor än pojkar som tycker om sig själv, tycker att de är tillräckligt bra som de är och uppger att andra i deras ålder tycker om dem.
- Även **självförmåga** skattas högre av **pojkar** än flickor i 15-årsåldern. En större andel pojkar uppger att de alltid eller vanligtvis klarar av saker de bestämt sig för att göra, eller att de hittar lösningar på problem om de försöker tillräckligt mycket.

Relationer skolkrav, stress och psykisk ohälsa

(artikel Giota & Gustafsson, 2017)

- Flickor i slutet av grundskolan uppvisar betydligt fler symptom på psykisk ohälsa än pojkar.
- I åk 6 rapporterar flickor en högre stressnivå än pojkar. Detta gäller även åk 9, men då med en betydligt större skillnad.
- Könsskillnaden i psykisk ohälsa i åk 9 förklaras nästan helt av förändringar i skolkrav och stress mellan åk 6 och åk 9.
- En tänkbar förklaring till dessa resultat är att flickor lägger ner mer ansträngningar på skolarbetet och att skolmisslyckande genererar mer stress för flickor än pojkar bland både låg- och högpresterande.

Relationer med läraren, känslan av utanförskap/vara exkluderad och psykisk ohälsa

(artikel Giota & Gustafsson, 2019)

- Elever som kände sig exkluderade av klasskamraterna i åk 6 kände sig mer stressade och oroliga i åk 6 än övriga elever, vilket påverkade deras psykiska hälsa i åk 9 negativt.
- En ökande känsla av utanförskap från åk 6 till åk 9 bidrog till ökande stress och oro i åk 9, som också påverkade den psykiska hälsan negativt.
- Känslan av utanförskap i åk 9 hade en direkt negativ effekt på emotionell distress/lättare depressioner i åk 9.
- Positiva relationer med läraren i åk 6 och 9 hade en skyddande effekt gentemot psykisk ohälsa i åk 9, men också genom att positiva relationer med läraren bidrog till mindre stress och oro i både åk 6 och 9.

Relationer med läraren, känslan av utanförskap/vara exkluderad och psykisk ohälsa

(artikel Giota & Gustafsson, 2019)

- Flickor i åk 6 kände sig exkluderade av klasskamraterna i skolan i högre utsträckning än pojkar. Denna känsla ökade mer för flickor i åk 9 än för pojkar.
- Känslan av att vara exkluderad bidrog till den ökande stressen och oro hos flickorna från åk 6 till åk 9 och förklarade de högre psykosomatiska besvär och emotionell distress/ lättare depressioner som flickorna upplevde i åk 9.
- Vi fann inga skillnader i flickors och pojkars relationer med läraren i åk 6, men flickor rapporterade något sämre relationer med läraren i åk 9 än pojkar.

Effekter av samtal och undersökande arbetssätt. Hälsofrämjande försök på nio högstadieskolor i Sverige (rapport Lander & Giota, 2006)

- Försöket prövade om problembaserat lärande för eleverna och bearbetning av relationer och attityder via samtal mellan vuxna och barn kunde få positiva salutogena konsekvenser.
- Bland de ämnen som diskuterades var: skolan, livet i allmänhet, framtiden och arbete, betyg, rasism, grupptryck, veckoplanering, sex och samlevnad, kärlek och drömmar, alkohol och tobak, fester, helger och fritid.
- Ett resultat: pojkar gynnades mer av samtalen i två särskilda avseenden. Känslan av sammanhang i den specifika aspekten begriplighet utvecklades mer för dem och de fick mindre psykosomatiska besvär. Flickor fick bättre kamratrelationer och bättre social empati.

Att förebygga ohälsa genom hälsofrämjande arbete, stärkt inre motivation och Goda Sociala Relationer

- Genom goda sociala relationer med varandra och samtal stärker vi de ungas självkänsla och känsla av sammanhang i skolan samt deras inre motivation att lära.
- Genom att utveckla ett varmt relationsklimat mellan unga och vuxna kan vi skapa bättre förutsättningar för alla unga människors lärande och psykiska hälsa i skolan. Enligt forskning är avsaknaden av förtroendefulla relationer gemensamt för många elever som har lämnat skolan med ofullständiga betyg.
- Vi behöver skapa förutsättningar för att göra skolan mer begriplig för unga människor, hjälpa dem handskas med saker som sker och kan vara problematiska för dem, göra skolans innehåll meningsfullt för deras liv, stärka deras inre motivation att lära, och få dem att tro på framtiden och sig själva, både i och utanför skolan.

Salutogenes i samverkan

- För att stärka den enskildes möjlighet att hantera svårigheter och utmaningar i skolan och livet måste vi samverka och skapa förutsättningar för att tillvaron ska kunna bli mer begriplig och hanterbar av individen, och få en mening.
- Vi måste fokusera på individens inre resurser och resurser som finns i dennes sociala omgivning, och vad som fungerar i individens livsvärld, och bygga vidare på detta.
- Vi måste utgå från individens förutsättningar, behov, intressen och egna erfarenheter, önsknings och framgångsupplevelser i nuet och samtala om framtiden.
- Göra individen delaktig i att stärka sina egna resurser och ge möjlighet att påverka sin egen situation samtidigt som olika former av stöd från olika aktörer skall stärka den enskilde.
- Deltagarnas hälsa förväntas förbättras när de själva upplever en känsla av sammanhang i sina liv.

KASAM – en känsla av sammanhang

(hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet)

- Personer med ***hög grad av hanterbarhet*** känner sig inte som offer för omständigheter, är optimistiska och tror att den besvärliga situationen kommer att lösas genom att man handlar
- Personer med massa resurser som inte tas tillvara upplever en passivitet och nedstämdhet som i längden leder till depression.
- Enligt Antonovsky är ***motivation den mest angelägna*** och har en särskild betydelse för hälsan. Om mening och motivation inte finns upplever inte personen någon hälsa/välbefinnande. Meningsfullhet är en förutsättning för begriplighet och handlar om livslust och engagemang. Ett ointresse och en total uppgivenhet ger inte någon mening till personer. Låg KASAM -> mindre motivation. Högre motivation när personer har något att se fram emot och förstår hur man ska ta sig dit. Annars en känsla av hjälplöshet och uppgivenhet -> LÅG KASAM och sämre hälsa.

Vem är skolan till för?

- Att främja elevernas inre motivation är viktigt då en rad studier visar att det är den *inre motivationen* och *lusten att lära* som ger de mest bestående kunskaperna över tid. Trots att den inte alltid leder till de högsta betygen, skapar den ett engagemang och ett intresse att lära genom hela livet.
- Elever som lyckas bättre i skolan över tid, prestationsmässigt, kallas ofta i forskningen för prestationsorienterade eller yttre motiverade elever. Andra som lyckas bra i skolan är de framtidsorienterade eleverna.

Inre motiverade elever

- är entusiastiska inför att ta sig an olika skoluppgifter, de brinner för att uppleva äventyr och lära nya saker, de strävar efter att bli excellenta och göra excellenta skolarbeten, söker hela tiden efter att uppnå förståelse och lära för att utveckla sig själva kunskapsmässigt och är målinriktade, dvs. de ser en mening eller syfte i det de gör.
- Inre motiverade elever visar därför stor uthållighet med uppgifterna i skolan och är mer villiga än andra elever att pröva olika strategier för att uppnå sina egna mål eller syften.

Lärande orienterade elever

Är fokuserade på att

- Erhålla förståelse och djupare insikter kring sitt skolarbete
- Bemästra och lära ett innehåll enligt självuppsatta kriterier
- Förbättra sina färdigheter och utveckla nya
- Förbättra sin kompetensnivå
- Åstadkomma något utmanande
- Tillfredsställa egna behov och intressen
- Uppnå egna korta- och långsiktiga mål som de brinner för i syfte att växa som individer (*focused on self-actualization and improvement*)

I kort, dessa elever känner sig framgångsrika/nöjda om de tror sig har växt eller förbättrat sig personligen och erhållit förståelse för något/uppnått personliga mål.

Yttre motiverade elever

- Engagerar i olika skoluppgifter i syfte att uppnå något annat oftast yttre belöningar i form av betyg eller beröm eller undvika bestraffningar av olika slag såsom att skämmas om man inte har gjort bra ifrån sig i skolan.
- Yttre motiverade elever engagerar sig oftare än andra elever i yttre belöning och kan ge upp eller välja att inte anstränga sig i lärandet när den yttre belöningen och fördelarna har tagits bort.
- Yttre motivation indikerar hur bra eleverna har presterat i jämförelse med andra oberoende av deras intresse för skoluppgifterna, och förutsatt att man lyckas/är bättre än andra. Om man inte lyckas, drar den ned på elevernas självkänsla och själv-värdet och eventuellt intresse för skoluppgifterna.

Prestationsorienterade elever

Är fokuserade på att

- Demonstrera sin förmåga för andra (lärare, elever, föräldrar)
- Överträffa normativa prestationskrav (kriterier satta av andra såsom läroplansmål och betygskriterier)
- Erhålla höga betyg eller olika belöningar
- Överträffa andras prestationer och erhålla socialt erkännande för sina prestationer – få återkoppling om sin duktighet
- Tävla med andra i klassen
- Agera i enlighet med både klassrumsregler och samhälleliga normer och värderingar

I kort, att få **ett erkännande på att man har varit duktigare än andra** är viktigt för dessa elever. Andras prestationer eller yttre standards blir en referens för dessa elevers duktighet. Deras självvärde kommer därmed att bli beroende av deras förmåga att prestera relativt andra.

Fördelar och nackdelar

- Enighet om att **lärandeorienteringen och den inre motivationen** är adaptiva drivkrafter. Elever som drivs av dessa använder högre nivåer av djupa kognitiva strategier i lärandet såsom experimenterande, meta-kognitiva och själv-reglerande strategier.
- En **adaptiv prestationsorientering**, där elever strävar efter att vara duktigare än sina klasskamrater för att bli erkända som kompetenta av sina klasskamrater, lärare och föräldrar uppvisar också djupa kognitiva strategier samt positiva attityder gentemot lärandet, positiva relationer med klasskamrater och höga betyg i skolan. *Men*
- Studier visar samtidigt vissa negativa utfall bland dessa elever såsom **ångest, oro**, "störande" beteende (tappar fattningen, aggression, stark motargumentation, polemiserar auktoriteter, "dåliga förlorare") och låg kunskapsbehållning (de lär ofta inför prov).

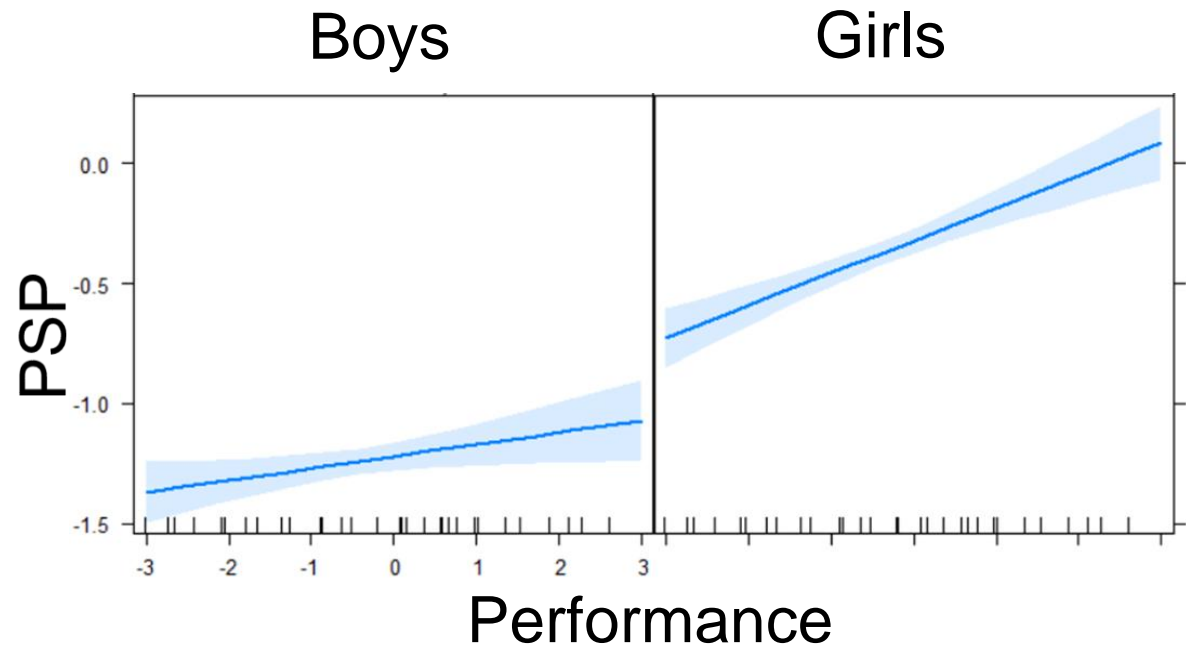
Performance by Sex – Differences between boys and girls

(manus Bergh & Giota, 2019)

Performance

Competence shown by outperforming peers.

Ranking and, grades and competition

Overall pattern: For each unit increase of performance orientation, the psychosomatic health is worsening more for girls than for boys.

Både och/inte antingen eller

(artikel Giota & Bergh, 2019)

- Senaste tidens forskning visar att inre och yttre motivation kan samexistera och erfaras samtidigt samt tas i bruk med samma intensitet såsom vara högt inre + högt yttre motiverad.
- Den mest adaptiva kombinationen (som förknippas med de högsta betygen) har visat sig vara när elever uppvisar en låg grad av prestationsmål med en hög grad av lärandemål
- Elever med höga prestationsmål i kombination med höga lärandemål uppvisar lika höga skolprestationer som elever som kombinerar en hög grad av lärandemål med en låg grad av prestationsmål.

Faktorer som främjar elevers lärandeorientering och inre motivation (Giota, 2002, 2006, 2011)

Både skoluppgifter och skolaktiviteter har en avgörande roll för vilken sorts motivation eleverna kommer att utveckla gentemot skolarbete.

- uppgifternas och lärandeaktiviteternas utformning (mängden olika uppgifter och variationen inom uppgifterna samt hur de introduceras för eleverna. De ska också ha en svårighetsgrad)
- bedömningspraktikerna och den återkoppling som används (ej offentliggöra resultat. Processåterkoppling störst nytta)
- ansvarsfördelningen och användningen av belöningar (***få göra val och utöva kontroll***; dela ansvaret med läraren)

Vad innebär en bra individanpassning?

(Forskningsöversikt Giota, 2013)

- I första hand att elever ska behandlas med omtanke och respekt och på lika villkor som de vuxna, alltså som likvärdiga individer och medmänniskor.
- Det är ett erkännande av att unga människor är olika och att deras livsprojekt skiljer sig åt och kommer att skilja sig åt. Men att de trots det har förutsättningar att på sina villkor få utbyte av skolan. Utbytet ska alltså ha samma värde för var och en, men undervisningen ska inte utformas på samma sätt på alla skolor utan individualiseras då skolan ska möta alla utifrån vars och ens förutsättningar, behov och intressen.
- En bra individanpassning är att utforma undervisningen på ett sätt som stödjer alla elevers kunskapande och rättigheter att på sina villkor få utbyte av skolan och förverkliga sina livsprojekt.

Det största hindret för en lyckad individualisering

- är hur skolan ser på elevers olikheter och hur den väljer att bemöta dessa olikheter genom den verksamhet skolan utformar.
- För att elever ska kunna förverkliga både sina livsprojekt och gagna andra och samhället med sina kunskaper och kompetenser krävs att elever, utöver ämneskunskaper, utvecklar sociala färdigheter och kompetenser, sin kommunikations- och problemlösningsförmåga, kreativitet och engagemang i lärandet. Att de vågar tänka själva, göra misstag och tänka nytt.
- *Hur kan vi skapa en skola för alla?*
- *Är en skola för alla en utopi?*

Referenser

- Giota, J. (2001). *Adolescents' perceptions of school and reasons for learning*. Akademisk avhandling. Göteborg: Göteborg studies in educational sciences 156, Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Giota, J. (2002). Skoleffekter på elevers motivation och utveckling: en litteraturöversikt. *Pedagogisk forskning i Sverige, Årg. 7, 4, 279-305*.
- Skolverket (Lander, R. & Giota, J.) (2003). *Självkänslan och skolans vardag. En enkätstudie av elevers och lärares attityder till information och kommunikation, lusten att lära, tid för lärande*. Nationella kvalitetsgranskningar 2001-2002.
- Giota, J. (2006). Självbedöma, bedöma eller döma? Om elevers motivation, kompetens och prestationer i skolan. *Pedagogisk forskning i Sverige, Årg. 11, 2, 94-115*.
- Giota, J. (2013). *Individualiserad undervisning i skolan – en forskningsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 3:2013. Vetenskapsrådet.
- Giota, J. (2014). Att främja elevers motivation, lärande och skolprestationer. I Mats Ekholm och Hans-Åke Scherp (red.), *Det goda lärandets grunder*. Gleerups Utbildning AB.
- Giota, J., & Gustafsson, J. E. (2017). Perceived demands of schooling, stress and mental health: Changes from Grade 6 to Grade 9 as a function of gender and cognitive ability. *Stress and Health, 33(3), 253–266*.

Referenser

- Giota, J., & Emanuelsson, I. (2018). Individualized teaching practices in the Swedish comprehensive school from 1980 to 2014 in relation to education reforms and curricula goals. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4(3), 144-155.
- Giota, J., Bergh, D., & Emanuelsson, I. (2019). Changes in individualized teaching practices in municipal and independent schools 2003, 2008 and 2014 - student achievement, family background and school choice in Sweden. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, DOI: 10.1080/20020317.2019.1586513.
- Giota, J., & Gustafsson, J. E. (2019). *Perceived academic demands, peer and teacher relationships, stress, anxiety and mental health: Changes from grade 6 to 9 as a function of gender and cognitive ability*. Submitted for publication.
- Giota, J., & Bergh, D. (2019). *Adolescent academic, social and future goal orientations: Implications for academic achievement, gender and parental educational level*. Submitted for publication.